

**De Heraklitisch-
Stoïsche achtergrond
van Nietzsches
*amor fati***

Hedwig Gaasterland

23 Dec

Introductie

Nietzsche: ‘mijn formule voor de grootheid van mensen is ***amor fati***: dat men niets anders hebben wil, niet in de toekomst, niet in het verleden, in alle eeuwigheid niet. Het **noodzakelijke** niet alleen verdragen [...], maar het ***liefhebben***.’

Epictetus: ‘Verlang niet dat alles zoo geschiede als gij wenscht, maar geef er u bij neer dat alles geschiedt zooals het geschiedt en gij zult **rust** in uw gemoed vinden.’

Introductie

Friedrich Wilhelm Nietzsche:

- 1844, 15 okt: geboren in Röcken, bij Leipzig
- 1865: studie klassieke filologie in Leipzig
- 1869: professor filologie in Basel
- 1879: met pensioen vanwege ziekte; begin van een zwervend bestaan
- 1881: gedachte aan 'eeuwige wederkeer' in Sils-Maria
- 1889: inzinking
- 1900: Nietzsche sterft

Introductie

Belangrijkste werken:

- Die Geburt der Tragödie* (1872)
- Die fröhliche Wissenschaft* (1882-86)
- Also sprach Zarathustra* (1885)
- Jenseits von Gut und Böse* (1886)
- Götzen-Dämmerung* (1889)
- Ecce Homo* (1889)

Introductie

1. Nietzsche: '*amor fati*'
2. Stoa: 'leef volgens de natuur'
3. Een bijzonder geval van receptie
4. Herakleitos
5. Conclusie

1. Nietzsche: '*amor fati*'

Introductie '*amor fati*'

1. 'die Quintessenz [Nietzsche's] ganzen Philosophie' (Nishigami)

Maar: er zijn maar 10 verwijzingen

2. Verbonden aan concept van 'eeuwige wederkeer'

1. Nietzsche: '*amor fati*'

Nietzsche, *Ecce Homo (klug)* 10

'mijn formule voor de **grootheid** van mensen is *amor fati*: dat men niets anders hebben wil, niet in de toekomst, niet in het verleden, in alle eeuwigheid niet. Het noodzakelijke niet alleen verdragen [...] -, maar het ***liefhebben***.'

1. Nietzsche: '*amor fati*'

Nietzsche, NL 16[32] 13.492

Een dergelijke experimentele filosofie, zoals ik die leef [...] – tot een **dionysisch ja-zeggen** aan de wereld, zoals ze is, zonder aftrek, voorbehoud, selectie – zij wil de eeuwige kringloop [...].

Hoogste toestand, die een filosoof bereiken kan: zich dionysisch tot het bestaan verhouden –: mijn formule daarvoor is **amor fati**... – Hier hoort ook bij de tot nu toe vermeden kanten van het bestaan niet alleen als *noodzakelijk* te begrijpen, maar als **wenselijk** [...].'

1. Nietzsche: '*amor fati*'

Nietzsche, NL 27[67] 11.291

'Een dergelijk voorlopig concept om de hoogste **kracht** te verwerven is het *fatalisme* [...] (extreemste vorm van de 'eeuwige wederkeer')

1. Nietzsche: '*amor fati*'

Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft* IV 341

'*Het grootste **gewicht**. Als jou nu eens, op een dag of een nacht, een demon achterna sloop tot in je eenzaamste eenzaamheid en tegen je zei: 'Dit leven, zoals je het thans leeft en geleefd hebt, zul je nog eens en ontelbare malen moeten leven; en er zal niets nieuws aan zijn, maar elke pijn en elke lust en elke gedachte en verzuchting en al het onsprekelijk kleine en grote van je leven moet **terugkomen**, en wel allemaal in dezelfde rang- en volgorde [...].'*

→

1. Nietzsche: '*amor fati*'

Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft* IV 341

Zou je je niet plat ter aarde werpen en tandenknarsend de demon vervloeken die zo praatte? Of heb je ooit zo'n onbeschrijflijk **ogenblik** meegemaakt, waarop je hem zou antwoorden: 'je bent een god, en nooit hoorde ik iets goddelijkers!' [...] [O]p hoe goede voet zou je moeten staan met jezelf en het leven, om naar niet *meer* te **verlangen** dan naar deze uiteindelijke eeuwige bevestiging en **bezegeling**?'

1. Nietzsche: '*amor fati*'

Dus... welke elementen vallen op aan *amor fati*?

- *verbonden aan 'eeuwige wederkeer' en ja-zeggend **fatalisme**
- *te maken met '**kracht**', '**grootheid**' en 'op goede voet met het leven staan'
- *positieve **en** negatieve kanten van het bestaan kunnen erkennen
- *te maken met het **dionysische**

2. Stoa: 'leef volgens de natuur'

'Na afloop van een bepaalde **wereld-periode** neemt de **godheid** alle dingen wederom in zichzelf terug, waardoor in een wereldbrand alles in vlammen opgaat. Vanuit dit goddelijk **vuur** wordt daarna de wereld geheel opnieuw geboren. In het ontstaan en vergaan van de wereld heerst een absolute noodzakelijkheid, die identiek is aan de **wetmatigheid** van de natuur en de goddelijke **Rede.**' (Ueberweg)

2. Stoa: 'leef volgens de natuur'

'τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν'

(Dionenes Laertius: 3e eeuw n.Chr.)

'Sommige van de dingen hebben wij in onze macht, doch niet alle. In onze macht hebben wij onze meening, ons streven, onze begeerte en afkeer.'

(Epictetus: 50-130 n.Chr.)

'Ducunt volentem **fata**, nolentem trahunt'

(Seneca: 3 v.Chr. – 65 n.Chr.)

2. Stoa: 'leef volgens de natuur'

Marcus Aurelius, Aan mijzelf VII, 68

'Onbelemmerd kunt ge leven in de grootste **gemoedsrust**, al schreeuwt de hele wereld zoveel ze maar wil tegen u [...]. Want wat belet de geest te midden van dit alles de **kalmte** te bewaren, de omstandigheden naar waarheid te beoordelen en een doeltreffend gebruik te maken van de gelegenheden die zich voordoen? [...]

Want al wat gebeurt staat in **innig verband** met God of mens en is noch nieuw, noch moeilijk te hanteren [...].'

2. Stoa: 'leef volgens de natuur'

Overeenkomsten tussen Nietzsche en de Stoa:

1. Determinisme/**fatalisme** en eeuwige wederkeer
2. **Therapeutische** werking van het accepteren/liefhebben van het lot

3. Een bijzonder geval van receptie

Is *amor fati* dus een Stoïsch concept?

Ja 'eternal recurrence and *amor fati* [...] both have a close kinship with Stoic thinking' (Brobjer, 2003, p. 85)

Nee

- Nietzsche legt zelf nergens het **verband** tussen *amor fati* en de Stoa
- het element van het '**dionysische**' staat haaks op de Stoïsche leer
- Nietzsches **kritiek** op de Stoa is niet zachtzinnig

3. Een bijzonder geval van receptie

1. Nietzsche, *Jenseits von Gut und Böse* 9

“Naar de natuur’ willen jullie *leven*? O nobele stoïcijnen, welk een **bedriegerij** van woorden! Denk je een wezen in als de natuur, mateloos verkwistend, mateloos **onverschillig**, doelloos en onverbiddelijk [...] – hoe zouden jullie in overeenstemming met dit indifferente *kunnen* leven?’

3. Een bijzonder geval van receptie

2. Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft* III 109

'Laten wij oppassen! Laten wij ervoor oppassen te denken dat de wereld een levend wezen is. [...] Het totale karakter van de wereld is daarentegen in alle eeuwigheid **chaos** [...]. Laten wij ervoor oppassen te beweren dat er **wetten** bestaan in de natuur. [...]'

3. Een bijzonder geval van receptie

3. Nietzsche, NL 15[55] 9.652

‘Ik geloof dat men zich vergist wat betreft het Stoïcisme. Het wezenlijke van deze vorm van gemoed is de verhouding ten opzichte van pijn en andere vervelende voorstellingen. Haat en vijandschap tegen geprikkeldheid [...]: ofwel: **verstening** als tegenmiddel tegen het lijden. [...] Deze denkwijze staat me zeer tegen: ze onderschat de **waarde van pijn** (die is net zo nuttig en bevorderlijk als genot) [...].’

3. Een bijzonder geval van receptie

Dus: Nietzsche heeft (o.a.) kritiek op:

1. De Stoïsche notie van **natuur**
2. De Stoïsche houding t.o.v. het **lijden**

... wat nu?

Mogelijke oplossing: *amor fati* is eerder ***Heraklitisch*** dan Stoïsch

3. Een bijzonder geval van receptie

Herakleitos:

- πάντα ῥεῖ: 'alles stroomt'
- 'je stapt nooit twee keer in dezelfde rivier'
- 'de oorlog is de vader van alle dingen'
- 'we zijn en we zijn niet'
- 'de eeuwigheid is een spelend kind'

4. Herakleitos

Nietzsche: de Stoa heeft Herakleitos' leer verdraaid

1. Nietzsche, *Die Philosophie im tragischen Zeitalter der Griechen* 7

‘Overigens [...] is Herakleitos de ‘kale geesten’ niet ontgaan; reeds de Stoïcijnen hebben hem oppervlakkig geduid; zij hebben zijn esthetische grondperceptie van het **spel** van de wereld tot een algemeen respect voor doelmatigheden gereduceerd.’

4. Herakleitos

2. Nietzsche, *Ecce Homo* (GT) 3

Op deze manier heb ik het recht mezelf als de eerste ***tragische filosoof*** te begrijpen [...].
Vóór mij was er niet zoiets als het omzetten van het **Dionysische** in een filosofisch pathos: het ontbreekt aan *tragische wijsheid*, – ik heb vergeefs naar tekenen ervan gezocht, zelfs bij de *grote* Grieken van de filosofie, die leefden zo'n tweehonderd jaar voor Sokrates. Ik twijfelde bij ***Herakleitos***, in wiens nabijheid het me sowieso warmer in het gemoed wordt dan waar ook elders [...]. →

4. Herakleitos

... Het **ja-zeggen** tegen het vergaan *en de vernietiging*, het beslissende in een dionysische filosofie, het ja-zeggen tegen tegenstand en oorlog, het *worden* [...] – daarin moet ik onder alle omstandigheden het mij meest verwante honoreren, dat tot nog toe gedacht is.

De leer van de '**eeuwige wederkeer**', dat wil zeggen van de onvoorwaardelijke en oneindig wederkerende kringloop van alle dingen –

4. Herakleitos

... deze leer van Zarathustra *had* ten slotte ook door Herakleitos onderwezen kunnen zijn.

Ten minste heeft de **Stoa**, die haast al haar fundamentele voorstellingen van Herakleitos heeft geërfd, er sporen van.'

4. Herakleitos

Stelling: *amor fati* is meer Heraklitisch dan Stoïsch:

1. natuur: niet wetmatig volgens *rationele*, morele wetten (Stoa) maar volgens dionysisch-***esthetische***, waarin ontstaan en vergaan deel is van een **spel** (Herakleitos)
2. lijden: moet niet rationeel *bestreden* worden (Stoa); het hoort bij het **tragische bestaan** (Herakleitos)

5. Conclusie

Hoewel *amor fati* de Stoïsche filosofie lijkt te **weerspiegelen** (determinisme/affirmatie) kun je niet zeggen dat Nietzsche zijn begrip van *amor fati* daarop heeft gebaseerd.

Eerder is hij geïnspireerd geweest door **Herakleitos** en heeft hij vooral de Heraklitische elementen in de Stoïsche filosofie verwerkt in zijn eigen filosofie.

5. Conclusie

Dank voor
de aandacht!